

330 aastat tagasi, 17. sajandil

Irja Kingsepp

Haridust on Jõelähtne mail antud juba sadu aastaid. Algul kodus kolde ees istudes, hiljem kiriku ja riigi poolt korraldatud. Tänapäevaks on dokumentaalselt kinnitatud, et 1687. a Forselliuse seminaris õppinud õpetaja Marteni tulekuga algas katkendlik koolihariduse korraldamine Jõelähtne kihelkonnas.

Katkendlikkuse põhjusi oli mitmeid: sõda, katk, ikaldus, raha ja tahtmise puudumine. Sirvisin L. Andreseni "Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu", kinnitasin vanu teadmisi ja sain uusi, mõni asi pani muigama, mõni probleem on tänasega sarnane, Komensky mõjud Euroopastki jõudsid siia. Igal juhul mõeldi õpilastele vajalikest teadmistest ja oskustest, õppetöö korraldusest, õpperaamatutest ja finantsidest. Otsiti ja leiti võimalusi arenguks nii nagu tänapäevalgi. Järgnevad väljavõtted iseloomustavad 17. sajandi kooli pidamist ka Jõelähtne kihelkonnas.

1642. aastal saadeti Harja- ja Virumaa kihelkonda Jõheringi visiteerimisteade. Selles oli kirjas, et pastoraatides ja mõisates tuli õpetada ABC-raamatuid ka

sutusele võtta ja rahvast nendest lugema õpetada (lk 123).

Reigi pastorile Lempeliusele saadetud ringkirjast saab teada, kuidas tollal õpetust korraldada? Arvata võib, et sama ringkiri jõudis ka Jõelähtmesse.

Kui mõned on "lapsikud ja veel teadmisteta", siis "õpetagu ta neile esmalt katekismuse tekst tükk tüki järel pähe nii kaua, kuni nad selle selgeks õpivad". Kui siis mõned on seda suutnud, tuleb pastoril neid osavalt küsitleda (lk 123).

Jonas Kempe luges koolirahvale kirikuraamatuid ette ja õpetas andekamatele ka lugemist. Mitmes koguduses tehti algust leerikoolide pidamisega, haridussõbralikumad pastorid võtsid kõrtrile abilisest, kes andekamatele talulastele lisatasu eest lugemist õpetasid, selle eest saadud palka hakkas rahvas leerirahaks kutsuma (lk 125).

Õpperaamatuid trükiti 1588. a Riias avatud trükikojas. Käsi- ja koduraamatu kordustrükk anti välja 1655. a Tallinnas, sellest olid juba kõrvaldatud saksakeelsed paralleelteksid, laulud värsistati ja riimiti, sest märgati, et talupojad oma "verega tehtavat tööd põllul ja

kodus riimilauluga hõlbustavad – eestlastel on selliste lauludele kaldumus" (lk 130).

Põhja-Eesti maarahvale andis Hageri kiriku õpetaja Christoph Blume 1660. aastatel välja neli vaimuliku sisuga raamatut, pühendusluuletus näitas, kellele see määratud on:

*Semperrast Temma on nie
Suhre Waiwa neilmut*

*Ninck Harjo – Keele sees iilth
kaunis Rahmat teihnuut*

*Se keele moistap kahs se
Lehn – (Lääne) ninck Wirro
Mehs*

*Ninck Jerwa – Rahwas keick
me õppetax seel sees...* (lk 132)

Koolmeistrite õpetamisele ja tulevase rahvakooli pedagoogilisele sisule pühendus 22-aastane B. G. Forselius. Ta oli kursis Euroopas levinud Komensky looduspärasuse põhimõttele tugineva õpetusteooriga ja õpikute vajadusega. eelkõige emakeele lugemisraamatut. Õppetöö maht kavandati tunduvalt suurem, kui kirik seda seni ette oli näinud, järelikult mõeldi tõelisele rahvaharidusele (lk 147).

Forseliuse seminar töötas aastail 1684–1688, koolis käis 160 poissi, neile anti teadmisi Komensky "Orbis sensua-

lium pictus" põhimõtete järgi. Raamat oli mõeldud ladina keele õppimiseks, täitis aga ka emakeele algõpetuse ülesannet. Juhiseid anti lugema õpetamisel uuel meetodil ja põhjendati näitlikustamist. Raamat algas alfabeediga, iga tähe juurde oli joonistatud elusolend, kelle hääldus meenutas tähele vastavat häälikut. Mitmekülgne pildi ja erineva aimestikuga varustatud õpik võimaldas poistele õpetada tähtede, maakera, maailmaruumi, õhu, vee, metallide, lilled, kivimite, põllu- ja aedviljade, käsitööde, masinate, mäekaevanduste, kellade, laevade, kirja- ja trükikunsti, paberivalmistamise, raamatuköitmise, kooliõpetuse, muusikariistade, Euroopa geograafia, mõõdu- ja kaaluühikute, arstimise, võimlemise ja mängude kohta (lk 154).

Mõtlemisainet kirjastajatele: sarnane õpik vähendaks tänapäeva koolikoti raskust tunduvalt.

Kui tekkis huvi, võib edasi sirvida L. Andreseni Eesti rahvakooli ja pedagoogika ajalugu I osa.

18. sajandist järgmine kord pastor Wrede materjale sirvides.